

ОСВРТИ И ПРИКАЗИ

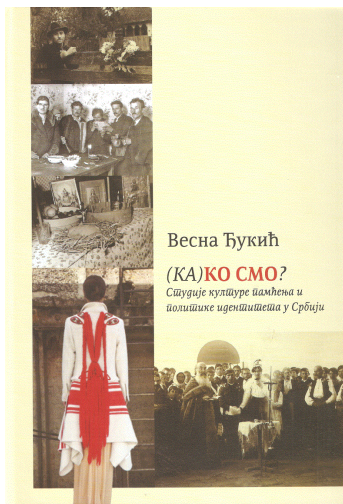
УДК 316.722:130.2(497.11)(049.3)

DOI: <https://doi.org/10.22182/spm.6312019.19>

Приказ

Александра Колаковић*

*Институт за политичке
студије*

„Весна Ђукић, (Ка)Ко смо? Студије културе памћења и политике идентитета у Србији, Институт за позориште, филм, радио и телевизију Факултет драмских уметности, Београд 2017, 357. стр.“

У српском друштву, а посебно научној заједници, питања идентитета су актуелне теме. Култура памћења, иако веома значајна, тек је у 21. веку ушла у фокус интересовања науке у Србији. Догађаји с краја 20. века, период транзиције, као и стогодишњица стварања модерне српске државе у Првом српском устанку, потом и Великог рата, пред проучаваоце различитих научних дисциплина наметнули су питања у чијој је суштини питање сећања и идентитета. Ернст Ренан у делу *Шта је нација* из 1882. године наглашава како је колективно памћење значајно за нацију. Користећи организационистичку реторику нација Ренан пише: „нација је душа, духовно начело“. Како Алаида Асман примећује Ренан се да би објаснио шта су „херојска прошлост“, „велики људи“ и „слава“ користи формулацијом *социјални капитал* (појам који се иначе везује за истраживања Пјера Бурдијеа сто година након Ренановог дела), што је идентично касније насталим појмовима: *идентитет, замишљена заједница и колективно памћење*. Сећање је увек селективно и

* Електронска адреса ауторке: aleksandra.kolakovic@ips.ac.rs

друштвено условљено, при чему се прошлост посматра из садашњице. Ако се историја посматра као бескрајни дијалог прошлости и садашњости, представе које су остале у свести појединаца и друштва, захтевају преиспитивања, истраживања и дискусију. Антони Смит пише да су нације „заједнице културе, чије су припаднике ујединили, ако не и хомогенизовали, заједничка историјска сећања, митови, симболи и традиције”. Данас, сећања, као део културних политика јесу и део државних политика, што утиче на важност проучавања повезаности памћења и идентитета.

Монографија др Весне Ђукић, редовног професора Факултета драмских уметности, као резултат дугогодишњих истраживања ауторке, на нов начин отвара тему релације између културе памћења и политике идентитета у Србији. Текстови који чине студију, од којих су неки коауторски (са Биљаном Ђукић, Данијелом Вићентијевић, Иваном Волић, Милицом Кочовић и Урошем Ђурићем) и најчешће емпиријског карактера, били су расути у часописима и зборницима радова публикованим у протеклих двадесет година. Интригантан наслов *(Ка)Ко смо? Студије културе памћења и политике идентитета у Србији* позива читаоца на разматрање тема широког спектра које су подељене

на пет целина: „Теоријско-емпиријски контекст“, „Култура и идентитет“, „Катастрофални ризици и култура памћења“, „Медији и идентитет“ и „Село и идентитет“.

Интердисциплинарни теоријски контекст на почетку књиге кроз стваралаштво најпознатијих теоретичара културе памћења, идентитета, државе, културе и медија (Асман, Бурдије, Брубејкер, Неш, Шпенглер, Милер, Фром, Требјешанин, Бојанин, Јанг, Квин, Драгићевић Шеших, Стојковић, Ђукић и др.) води читаоца у разматрање инструмената савремених јавних и културних политика. Након теоријско-емпиријског оквира, ауторка кроз неколико текстова о политици идентитета у Југославији и Србији кроз студије случаја – позориште, књижевност, језик, писмо, наслеђе православне културе – разматра питање „борбе за вредности“. Веома је значајно да у контексту расправе о принципу јединства у различитости на којем се заснива међународна културна сарадња, Весна Ђукић посматра и подељену одговорност у очувању поменутог принципа у светлу актуелног односа Европе и Балкана. Настоји да одговори на питања: да ли Европа познаје и разуме културне особености Балкана, да ли Балкан види себе као провинцију, да ли су познати начини на које

би Балкан представио своје културни идентитете и ко диже зид неразумевања и негативних предрасуда? Разматрајући однос према Балкану као културној провинцији Европе и аутентичном простору, ауторка даје потребан прилог питањима односа развоја културе, културних политика у региону и евроинтеграција. Истовремено, она детаљније анализира културну политику Србије и настоји да утврди релацију између страначких програма (политичких странака које су 2012. године учествовале на парламентарним изборима) у области културе и културне политике. Текстови који проучавају утицај јавних политика на елементе православне културе који су допринели (де)конструкцији националног идентитета Србије и истраживања могућности коришћења културних вредности православља након периода антирелигиозне пропаганде у Југославији након 1945. године, емпиријски, стручно и аргументовано осветљавају однос државе према православној култури и религији у Србији током 20. и 21. века.

Књига *(Ка)Ко смо? Студије културе памћења и политике идентитета у Србији* отвара једно од до сада недовољно видљивих питања у српској науци – однос катастрофалних ризика и културе

памћења. За друштво за које је карактеристика дисконтинуитет културе сећања, а које је током историје било изложено честим променама, кризама и ратовима, ова истраживања су од изузетног значаја. Ауторка разматра однос катастрофалних ризика и културе памћења на основу кључних догађаја с краја 20. и почетка 21. века као што су: НАТО бомбардовање 1999. године, ескалација насиља и тероризма на Косову и Метохији (1999–2004) и природних непогода 2014/2015. године. Реч је о догађајима који су утицали на делимично или потпуно уништавање културног наслеђа Србије, али су изазивали проблеме у односима Србије и других земаља. Стога један од радова расправља о хијерархијској култури, начелу Европске уније „јединство различитости“, одговорности за прекид и поновном успостављању комуникације која је битна за даљи развој идентитета. Значајан је и фокус на ограничења дипломатских настојања да се уништавање наслеђа спречи политичким средствима и могућност примене економије на област културе осигуравањем културног наслеђа. Студије случаја Весне Ђукић показују да сви катастрофални ризици (нестабилна политичка ситуација, тероризам или природне непогоде) воде ка самоуништавању државе, друштва, појединаца и посебних друштвених група, као и да

указују на континуирану потребу неговања културе сећања и бриге о идентитету.

Значајна улога медија као посредника у систему културе и примени културних политика утицала је и да један део књиге буде посвећен теми односа медија и културне политике. Весна Ђукић пажњу посвећује анализи начина на које медији посредују у остваривању функције културне политике као одговора на потребе и проблеме друштва и посебних друштвених група у области културе и уметности. Истовремено, не губи из вида и то да ли су медији чувари интереса грађана или власника капитала, односно, чије интересе медији заступају. У складу са поменути, извршена је квантитативна и квалитативна анализа медијских текстова публикованим у рубрици „Култура”, који показују недостатак односа према прошлости, односно указују на утицај медија у Србији на културу сећања и формирање идентитета. У време када се обележава стогодишњица стварања прве југословенске државе и последице њеног постојања, као и настанка и распада социјалистичке Југославије, Весна Ђукић разматра агитпроп треће Југославије. Настоји да кроз анализу национално-еманципаторског модела културне политике одговори на питање зашто је након рушења

Берлинског зида преко медија настављено неговање политике еманципације и неговања националног идентитета у изолацији од света. Такође, књига проблематизује и однос штампаних медија у Србији према догађајима на културно-уметничкој сцени (представе о Сарајевском атентату, филм *Бранио сам Младу Босну*, збирка прича *Гаврило Принцип*, изложба *Србија 1914* и др), који су повезани са стогодишњицом Великог рата (1914–1918).

Како о политици идентитета сеоских заједница у којима живи нешто мање од половине становника Србије нису вођене јавне дебате, нити су донети стратешки планови, део књиге посвећен овим питањима пружа занимљиве анализе и неутралише одсуство теме односа села и идентитета у српском јавном простору. Ауторка је кроз дубинска истраживања спроведена на територији града Панчева (Парк природе Поњавица и село Омољица – Југоисточни Банат), која се односе на политику преображаја села након 1945. године, сагледала питање маргинализације села у контексту савремених политика памћења и идентитета. Користећи интердисциплинарни приступ Ђукић је доказала да недостатак интерпретације сеоске баштине води ка забораву система вредности наслеђеног

из прошлости, као и ка некоришћењу сеоске природне и културне баштине у циљу ендеогеног развоја села. Решење ауторка види у систему заштите и коришћења сеоске баштине који обухвата дијалог града и села, материјалног и нематеријалног културно-историјског наслеђа, а у складу са савременом културом села.

Негујући класичан академски стил изражавања, ауторка се поред идентитетских наратива упушта и у реконструкцију једног времена чиме успева да пружи синтезу односа памћење – идентитет. Иако су радови који чине књигу објављивани у различитим временским периодима, они чине логичну целину коју повезује потрага за истраживањем одрживости националног идентитета. Весна Ђукић не прати слепо актуелне теоријске моделе, већ се паралелно упушта у нову интерпретацију села и идентитета, бави медијском археологијом и религијом, као традиционално битном елементу културног идентитета. Посебно је значајно да ауторка своја истраживања измешта из досадашњих оквира интересовања и инсистира на недовољно проучаваној релацији између политике идентитета, културе памћења и кризе у друштву. Књига је и значајан и аргументован прилог историји културне политике Србије, као

и истраживањима политике идентитета. Транзициони преображаји који су још присутни у српском друштву књигу Весне Ђукић чини потребном не само научницима и радницима у култури, већ и креаторима јавних политика, као и појединцу који се (понекад) запита: *(Ка)Ко смо?*